

N A P O Č I N K U.

PUT NA KRANJSKI SNJEŽNIK.

a više strana može se na Veliki Snježnik, kako ga Slovenci zovu. Riečani kreću u istarsku Klanu, odkuda imaju do tjemenice 5 sati hoda. Koji dolaze preko Istrijе, ti putuju na Bistricu, nu mi podjosmo do Police, šumarske postaje na kranjskoj medji, koja leži 1145 m nad površinom morskom. Od Tršća do Police ima 5 uri hoda, a od ovdje na Snježnik 3 ure. Uračunamo li tomu povratak u Tršće, to smo od petka do podne do u nedelju prije podne prevalili 16 ure hoda. Takova je ekskurzija više manje sa svake strane tegotna, naporna, a putovanje otežčava i velika samoća, jer od Tršća do Police nema sela, gdje bi se čovjek odmorio, a uz cieli put ni vrelašca, uz koje bi se napio i razhladio.

Čim smo ostavili selo Crne laze, primi nas Crna gora, šuma crnogorice, u kojoj je glavno drvo smreka, a utrešena je i jela, koju ovdje zovu »hlojka« ili »hujka,«

a tu i tamo ima i po koji javor ili bukva.* Od Crnih laza pa sve do Police ne ostavlja čovjeka crnogorica ni za časak, uviek si u toj šumi jednoličnosti, uviek kao zatvoren, jer ti se na petsatnom putovanju ne otvara vidik ni na selo, ni na priselak, kakovu daleku dolinu ili zelene livade, polja i njive. Pa da bar koja ptičica zapjeva, da te na časak prene, nu svega toga nema.

Prošli smo izpod Oštara (1045 m) i Obla vrha (961 m) i došli u Liepi dol. Mislio sam, da će ugledati dolinu vanredne ljepote, nu kad tamo, nije taj dol ino, već otegnuta, travom i grmljem obrasla ponikva, po kojoj volari pasu volove. No prama onoj tamnoj i tmastoj crnogorici i ovaj se dol ugodno dojima oka. Tu kod Liepoga

K L A N S K A P O L I C A .

dola cesta se nešto svija, pa te vodi do Javorove doline, otegnutog, travnatog korita, koje zarubljuju planinski javorovi. Prije bijaše ovdje valjda ciela šuma omašnih stabala, koja izsjekoše, nu danas se tu uzdižu na 1–2 dm debeli javorovi, kao preostatak nekoć krasnog javornika. Hodajući čas uzbrdice, čas nizbrdice, iznenadi nas na jednomu mjestu štropot; pogledasmo prama šumi i tu opazismo srnu, koja se bila digla prama nama okrenula i svojim nas velikim, liepim očima promatrала. Posve lagano poskoči uzbrdice, nu jedva što nas ostavila srna, opazismo na zemlji vjevericu, koja

*) Kod Crnih laza ima ciela šuma osobite smreke, koju Niemac zove »H a n g e f i c h t e ,« a Latinac *Picea excelsa* var. *v i m i n a l i s*. (Vidi: Dragutin Hirc: »Die Hängefichte in Croatiens« Sitzungsberichte der k. k. zoolog. botan. Gesellschaft in Wien. Bnd. XXXIX. 1889).

je sad na stražnje noge posjela, sad poskočila, čas stala i slušala, čas opet pobrzala i napokon se izgubila u šumi.

Za dva sata i po uzpesmo se na vrh Kašljavac, gdje stoji lovačka kuća, ugodno pristanište svakomu putniku. Od Tršća do ovdje ne sastasmo ni žive duše, pa zato nas iznenadiše jedna kola, koja su tu pred kolibom stala bila. Vrh Kašljavac u ovoj mrkoj crnogorici osobito se iztiče, jer nije obrasio ni smrekom, ni jelom, već šumom bukovom. U hladu bukava stoji i lovačka koliba, a nedaleko klupa, na koju posjedasmo, da se malo odmorimo. Promatraljući kraj oko sebe, zaustavi mi se oko na vrat kolibe, jer bijahu u dnu obžgana. Našla se neka zlobna ruka, koja je podmetnula vatru, da kolibu upali, ne pomisliv na strašne posljedice svoga čina. Da se upalila koliba, zapalila bi se i susjedna stabla i strašan bi požar uništio bujnu šumu.

Prevalismo do sada polovicu puta, ali nismo ni slutili, da nas za dana ne bude u Polici, nismo jadni znali, što će se za kratko vrieme dogoditi. Sunce je već naginjalo k zapadu, kad smo minuli brieg Bresticu (1249 m) gdje nam bilo zagrizti prvu gorku jabuku. Uzput ima mnogo razkrižja, nu na deblima ili stupovima pribite table označuju pravac. Evo nas i opet na razkrižju, ali — bez table, ne znamo dakle, kuda da krenemo.

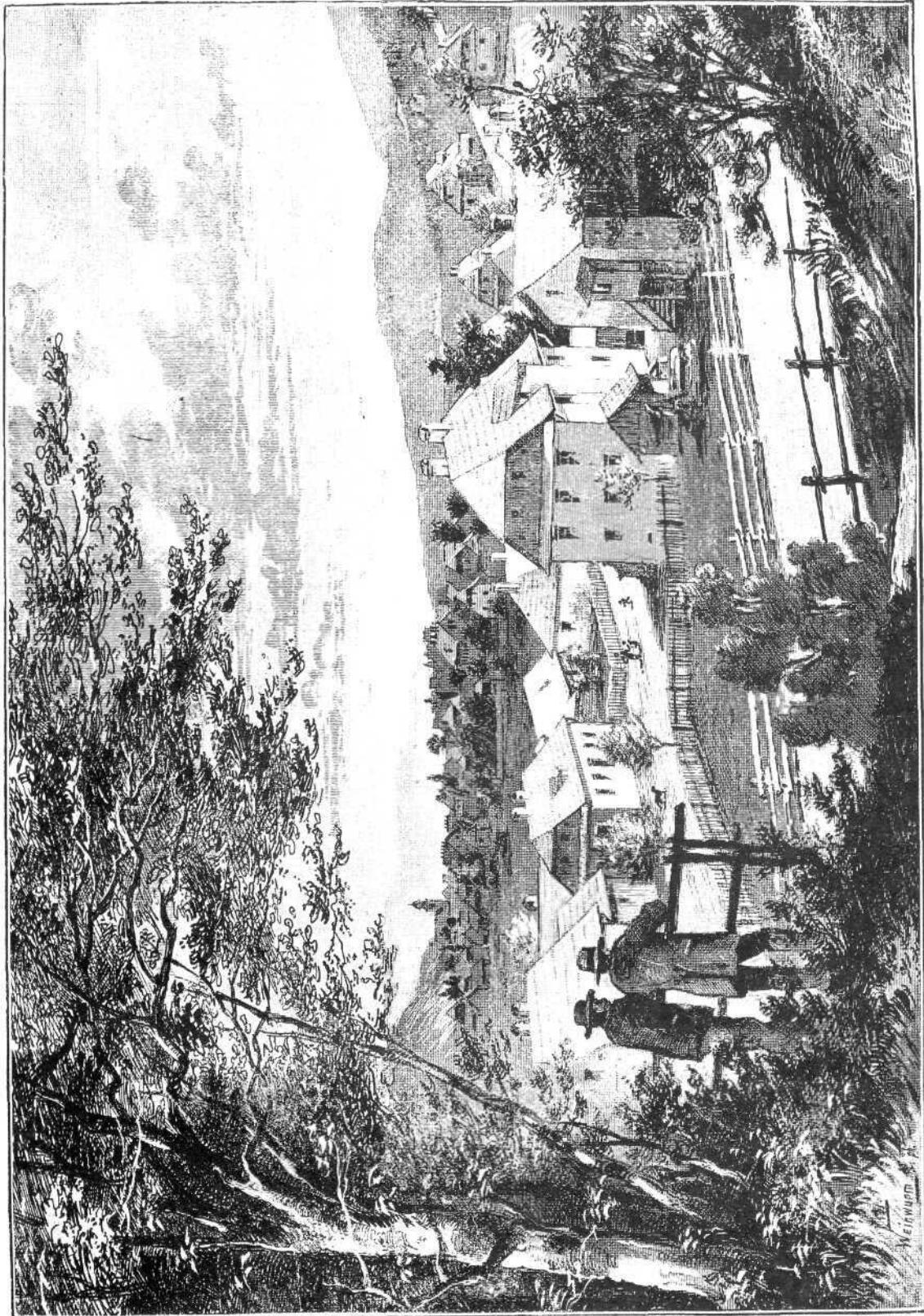
Sjedosmo na jedno deblo i počesmo razmišljavati, kojim bi pravcem udarili. Ja nisam poznavao puta, ali ga nije znao ni prijatelj šumar V., koji je danas ovuda prvi put išao. Smišljasmu svakojako i napokon odlučismo — na našu biedu — da podjemo novim kolnikom. Išli smo i išli tim gadnim putem dobre po ure, nu čim smo dalje išli, tim mi se više činilo, da smo zašli, a već nas u dobokoj gori ulovio mrak. Što da činimo f Bili dalje, bili onim drugim putem, nu napokon okrenusmo. Morali smo sada oštrim korakom, da nas noć ne zateče, jer uzalud nam i razkriže. Bog bi znao, koliko sam se puta spotaknuo, koliko puta o prste udario i bezbrojno uzdahnuo. Tielo mi padalo, sile mi malaksale, debeli znoj oblio lice, a nisam imao ni toliko vremena, da ga otarem.

Koracasmu, malo ne trčasmo i napokon opazismo s lieve strane, a daleko tamо gorostasni Snježnik. Sada nam je odlahnulo, jer se osvjedočismo, da smo u istinu zašli i da bi tom strašnom gorom sigurno i do jutra bludili bili. Dokopasmo se napokon mjesta, odkuda smo krivo skrenuli; već je zanoćilo bilo, a mi u dubokoj šumi jedva razabirajući predmete oko sebe.

Bili okrenuli lievo, bili desno, opet nismo znali, nu napokon se odlučismo za prvu stranu. Za četvrt sata dodjosmo do tablice, nu jer visoka, ne možeš joj napisa pročitati. Ne bijaše druge, već da poskakujemo, da vidimo, idemo li pravo ili krivo, a tko da opiše našu radost, kad pročitasmo: »Put na Policu!«

— Sada samo oštro gospodine, ne možemo biti već daleko, jer će nas inače noć zateći, reče mi drug šumar.

— Ta već nas je zatekla i ne ćemo je prebiti, dodam tihim glasom, jer sam se jedva gibao, a k tomu jako žedao. Začujem šum i već se poveselismo, da smo blizu potočića, nu kad tamо, bijaše to šum lišća i granja, preko kojega je bura brujila. Svaka nada uzalud, ali opet u nezgodi sreća, jer nam se pomolio bliedi mjesec. Što znači putovati mjesecinom, bijaše mi od prijašnjih godina poznato, nu što će reći putovati gustom i gluhom gorom po noći, izkusio sam tek sada. Napokon je zanoćilo, zvezde brojno zatitrале, a mi umuknuli, samo je topot naših nogu odavao, da se netko pomiče u toj čudnoj noći. Jednolična je šuma crnogorice po danu, nu u noći je poput kakove utvare. Mjestimice bijaše tako gusta, da u istinu nisam prsta pred nosom vidio, nogama i rukama morao sam pipati, da li dobro idem. Sad je valjalo strminom, sad podjosmo ravnicom, sad opet uzbrdice, čas bi udario o kamen, čas o drvo, sad bi se spotaknuo, sad opet ugrezo u kolotečinu punu vode. Sad bi opet išao lagano, na oko sigurno, kad me

D E L N I C E.

na jednoč opet u kolotečini. Dodijalo nam obojici; putu ni kraja ni konca, a nigdje božjega stvora, da ga bar upitamo, imamo li još daleko do Police. Na jednom postanemo i tu daleko, daleko u šumi opazismo jak organj; bijahu valjda ugljari, koji oko vatre posjedaše, da se odmore, dočim smo se mi gorom bili i prebijali. Išli smo i išli i napokon se šuma stala gubiti, izadjosmo i tu opazismo povisoko od ceste titrajuće svjetlo u jednoj kući. Dozivasmo, pitasmo da li je to Polica, nu nitko nam se ne oglasi. Za malo nasta lavež pasa, koji nam je na radost kazivao, da smo ipak u jednom mjestu — i bijasmo u Polici. Tu smo u tami opazili dvie kuće; dodjosmo u krčmu kamo je prispio i sin mjestnoga šumara gosp. M—a. Upoznav se, povede nas u šumarsku kuću. Čim smo u hodnik stupili, otvore se vrata i tu se pomoli jedna gospodjica sa svjetiljkom, da vidi valjda, tko je tako kasno došao u Policu, a za njom izadje i njezina plavokosa sestra. Brat nas upozna, a zatim unidjosmo. Skršeni, gladni i žedni, jedva čekasmo, da sjednemo.

Bijasmo u sobi za putnike, gdje nadjosmo dva kreveta. Stol se na brzo prostre, a gospodjica nas podvori kruhom i maslacem. Bijaše nam malo dojela, nu tim više do pila, jer smo jako ožednili bili. Prije, što se oprostimo, umole nas obje gospodjice, da si upamtim, što ćemo sanjati, jer kod njih prvi put noćimo, nu na žalost, ne sanjasmo ništa. Bio sam tako umoran, da mi se za stolom zaklapahu oči unatoč svemu tomu, što su tu dvie krasotice sjedile i jedva sam čekao, da se u krevet izvalim. Legnuv, dodje u sobu služavka, biela poput vješke, položi na ormarić bocu sa vodom i zaželi nam lahknu noć. Ova bijaše i laka i sladka i dok je prijatelj šumar nešto pripoviedao, ja sam usnuo. Razabrv, da mu ne odgovaram, opazi da spavam, utrne svieću i zaspi. Sjećam se da je nešto o Snježniku govorio. San stvara čudesa i drugi sam dan bio svjež, kriepak, ojačan, što mi je prijatelja vrlo razveselilo.

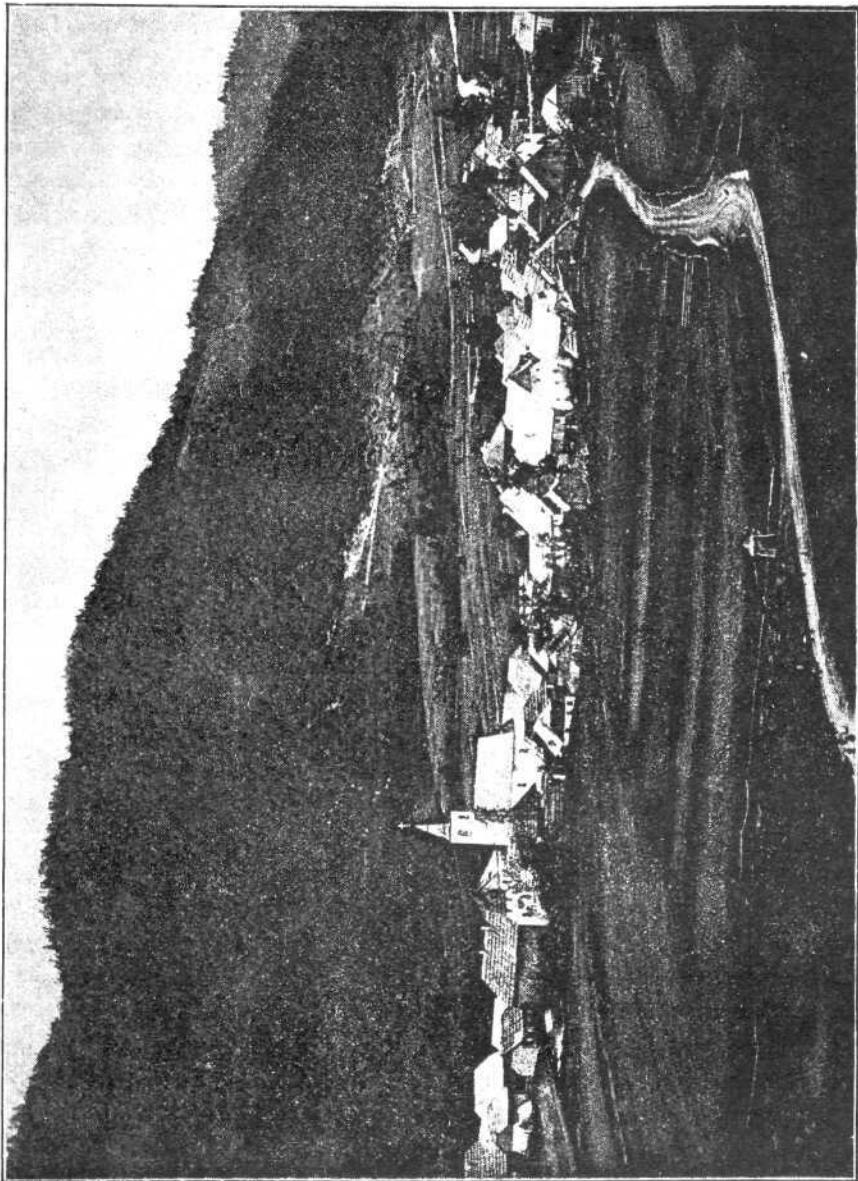
Jutro bijaše burno, hladno, ali krasno. U 7 sati pokazivao nam topломjer 7·5° R. Izašav, mislio sam, da ćemo Snježnik odmah zagledati, ali nam ga bližnji briegovi zastirahu. Podjosmo malo uzbrdice i sad ga zagledasmo, pozlaćena jutarnjim suncem. Kako je bura preko noći zrak očistila; pričinjao nam se tako blizu, kao da bi ga kamenom mogao dobaciti.

Najviše smo vremena izgubili tražeći vodića i kad već nikoga ne mogosmo dobiti, ponudi nam se za takova mjestni krčmar. Taj mi čovjek bijaše osobito mio, jer nam je za lazne mnogi čas zasladio, a sam put olahkotio -- bijaše to osobito veseo Slovenac. Pripremiv hranu i pilo, priskrbiv kapute i sve ostalo, oprostimo se sa obitelju gosp. šumara i krenusmo šumom nizbrdice. Za dobre po ure hoda razbrasmo, da netko u šumi pjeva i za kratko dodjosmo do ugljarice, gdje nas je jedan ugljar razkolačenim očima motrio i dobro nam jutro nazvao.

U dubokoj šumi, daleko od sveta i svojih, sprovadja ugljar svoj kukavan život. Kolibu si sagradio od sbijenih, oklaštrenih debala i razdvojenim je deblima pokrio. Unutri mu razastrta slama, na kojoj spava, a pred kolibom ognjište, na kojem si za zajutrak skuhao palentu ili krumpir, svoju malo ne svagdanju hranu.

Na našem i slovenskom krasu može čovjek po dan, dva putovati, pa se ne će namjeriti na vrelašce ni u najgušćoj šumi, jer voda kroz izsupljeno tlo propada. Pa ipak ima ljudi, koji i u planini živu, te piti moraju; to su ugljari, volari, dugari, ali njihov napitak stoji mnogo truda, a često prieti i životu. Ti ljudi piju snieg, što ga uz organj ili na suncu tope, a vade ga iz dubokih škrapa i ponikava u kojima nikada ne kopni. I ovaj Ugljar načinio si dva drvena konja, na priečnice krovasto položio dugačke cjepanice, a na ove ogromnu grudu sniega, iz koje je voda sniežnica u podloženo korito padala. To mu je uz kukavnu hranu svagdanji napitak. A on, mili Bože, kakav li je? Dan bijaše Velike Gospe, a on razkuštan, razgaljenih garavih prsiju, u garavu kaputu i gaćama, crnih ruku i crna lica, na kojem se iztiče osobito bjeloočica, a u ustima

CRNI LUG U GORSKOM KOTARU.

bieli zubi. Tu on žive, žive dane i mjesece, te na tvrdoj zemlji krši i lomi trudne kosti; žive kukavno, nu zadovoljno, što je odavala i na ovaj veliki blagdan, njegova pjesma.

Kod ove kolibe stao sam časak, da je razgledam, te smo se tu drugom čašom vode okriepili i onda krenuli dalje. -- Putovasmo već po sata slovenskim tlom, podjosmo opet šumom, ponajveć ravnicom i dobrim kolnikom. Snježnika još ne opazismo, ali imalo je to biti naskoro i iznenada. Minuv šumu Jarmovac, gdje me uz pećine pozdravila prva alpinka *Silene alpestris*, podjosmo izpod briega Maloga Pomočnaka, a izašav u jedan čas iz šume bukove, otvoru nam se zelen dol, okružen vapnenim stienama i mrkom smrekom, dočim se pred nama na kraju šume iztaknuo veličajni Snježnik.

Uzpeo sam se na mnoge briegove i vrhove, nu kranjski me se Snježnik osobito dojmio, jer ga jednim mahom zagledaš cielom veličinom i visinom svojom. Iz daleka nalikuje ogromnu cunju, nu s bliza više piramidi sa velikom zaobljenom tjemenicom, koja je obrubljena viencem bielih, izpučanih stiena. Čitavi se brieg pričinja, kao da je sastavljen od dva briega, od kojih je manji posadjen na većega. Podnožje zaraslo je bukvom kao i na našem Snježniku, iznad bukve zahvatila je klekovina, dočim je sama tjemenica otvorena, pusta i travom zarasla. Od livade na koju dodjosmo, valjalo nam se uzpinjati, s toga posjedasmo koji na panj, koji na zemlju ili kamen, da prije uzlaza malo odahnemo.

Dodjosmo opet u bukovu šumu i tu sam našao isto, što i na našem Snježniku, Risnjaku, Veloj Viševici, na Bitoraju, Grlešu, Guslicama, Medvrhu, na Velebitu, da se naime bukva u veliko izmienila. Debla su niža, grbava, u dnu svita, kadkad i pužajuća, pridignuv se tek poslie. Svrži, grane i grančice su debele, kratke, kvrgaste, krošnja nepravilna, sbijena, prama kraju prikraćena, kao odrezana. Kora je malo ne crna, lišće manje, debelo, skoro kožnato. Ima i tu prilika, koje me na smieh nagnaše, a u veliko me iznenadila jedna bukva, kojoj bijahu grane izpremotane kao zmije u zmijištu.

Uzpinjasmo se malo po malo; put je napokon prestao, valjalo je čistom šumom, nu sve to bijaše bez velika napora. Išao sam zadnji, da mogu botanizirati i kraj točno promatrati, nu oko 10. ure prene me uzkluk: »Evo kolibe, evo kolibe; živila!« Izadjosmo iz šume, uzpesmo se travnatim, pećinastim obronkom, gdje nas pozdravi klekovina, alpinski tamno-modri zvončići, kao mlijeko biele *Silene* te dodjosmo na jednu livadu, na kojoj je bečko alpinsko družtvu podiglo turističku kolibu na podnožju Maloga Snježnika. Mjesto samo zove se Nova Kračina, a ne N. Grašina, kako sam to na geografskoj karti čitao, a koliba sama leži 1540 m nad pučinom morskom.

Frata su joj uviek otvorena, da se putnici u svako doba mogu zakloniti. S prieda je mala kuhinja, a straga veća soba sa počivalištem. Tu može na sienu prenoći do 40 turista, a u slučaju potrebe još je mjesta i na tavanu.

Od kolibe do tjemenice ima još jedna ura, pa smo zato i ovdje malo odmorili, i čašom vina i zalogajem se kruha okriepili. Ljudi, koji ne poznaju turističkih propisa, kad dodju briegu na podnožje, posjednu prvi put i počmu jesti i piti. Za jednu uru puta opet tako rade i pretrpanim želudcem sve to teže uzlaze. Prokušani turista jede i piće za lazne malo, kad je stigao na tjemenicu, založi nešto više, a pravo blaguje tek onda, kad je ekskurziju svršio. Mnogi se već u početku uzlaza tako utruđe, da moraju svaki čas posjeti, dok drugi jednakim pravcем hrle prama tjemenici.

Turista uzlazi lagano i sigurno; ne ide nikada otvorenim ustima, ne ide pravcem, već koliko moguće krivuljicom, ne stupa uzlazeći cielom nogom, već prstima, a kad silazi petom, te se tako neznatno utruđi i dodje prije od onih, koji su brzali, pa se spuste na zemlju, kao da bi ih bacio iz vreće.

Više puta sam se sladko nasmijao, gledajući, kako se sad jedan, sad drugi na zemlju složio, stupajući cielim tabanima, dok turista ne pada ili veoma riedke. Bijaše

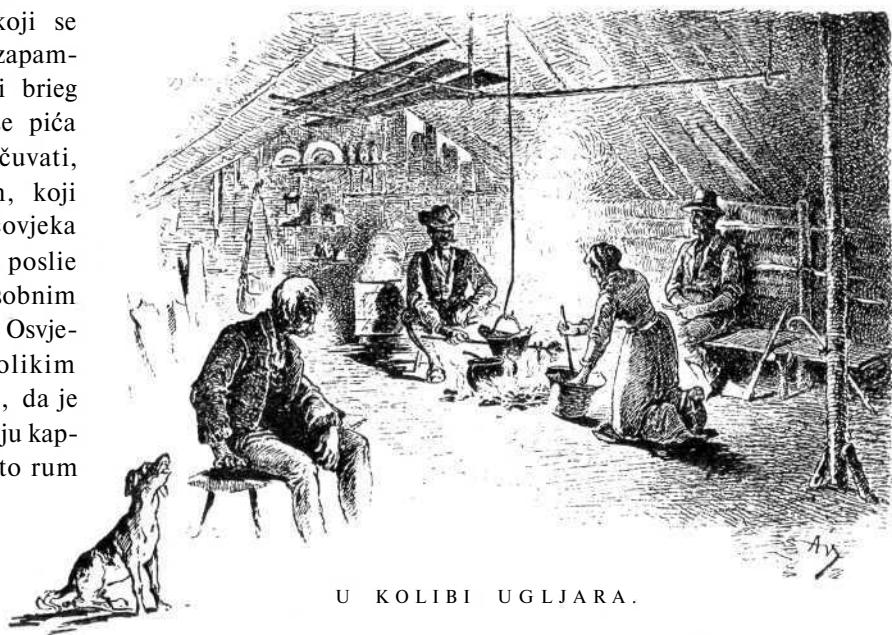
već i takovih, koji se okitile, nu ti su zapamtili, kad su visoki brieg posjetili. Jakih se pića valja kod lazna čuvati, naročito takovih, koji samo časomice čovjeka razigraju, ali ga poslije utrome i nesposobnim za napor učine. Osjeđočio sam se na tolikim svojim laznjama, da je dobro gučnuti koju kapljku rakije, naročito rum ili cognac, razriđen sa dobrom, hladnom vodom.

Moji se suputnici nisu obazirali na usvojena turistička pravila, pa su počeli iz boca pobolje potezati, te sam se pobojao, da će nam uzmanjkatи vina baš onda, kad ga budemo najviše trebali. Ovo se i na povratku dogodilo, jer su morali sisati snieg, koji su u rubac zamotali. Prije što smo kolibu ostavili, pogledao sam na toplojer; u 10 sati bijaše na suncu 11° R.

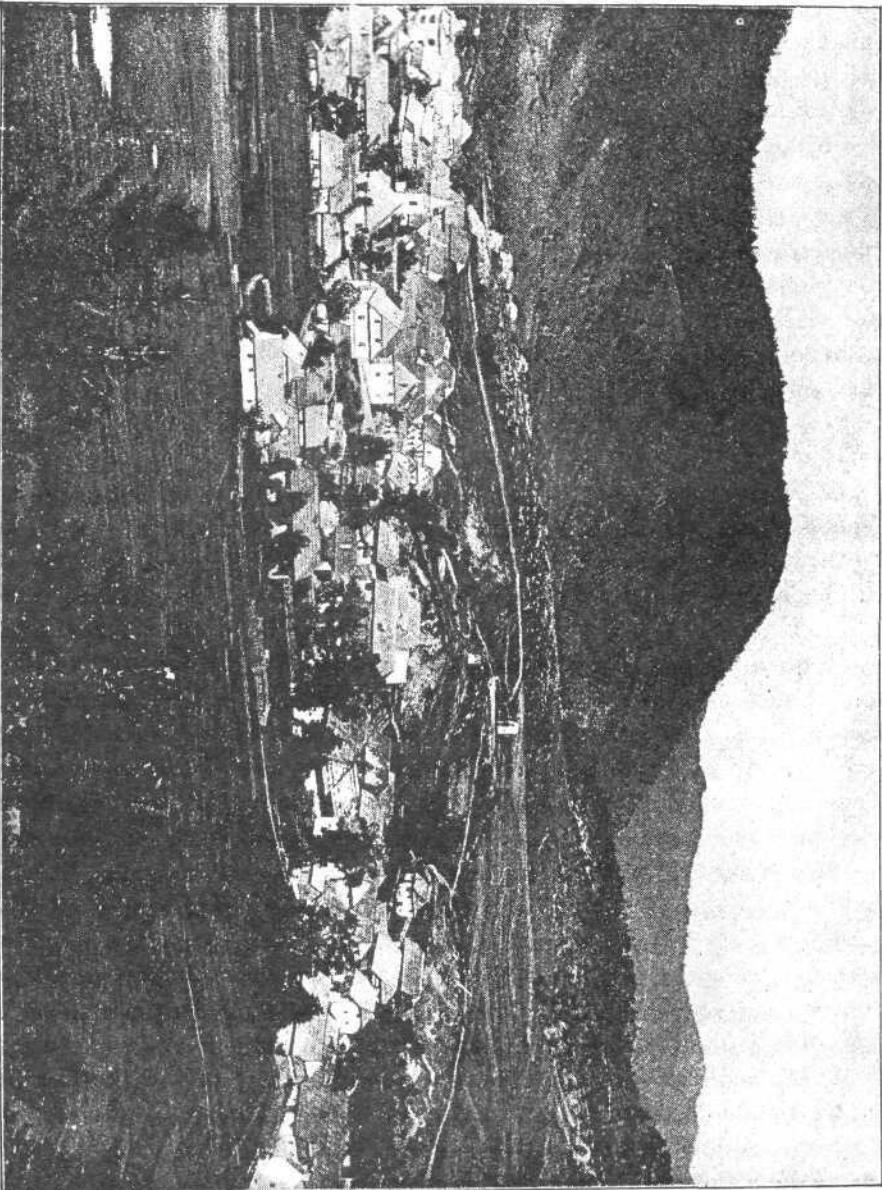
Sad smo od kolibe skrenuli na lievo i počeli uzlaziti šumom klekovine. Tko prvi put stupa u pojaz kosodrvine (Krummholtzregion), taj toga utiska ne će nikada zaboraviti, kao što je i meni ne izbrisiv onaj dan, kad sam se 4. kolovoza 1879 sa planinskim družtvom prvi put na Risnjak uzpeo. Osobit je to dojam, kad si ostavio, recimo, bukovu bumu i stupio u pomenuti pojaz. Kuda svrneš okom, nigdje grma, nigdje stabla, koje bi te visinom nadmašivalo. Došao si u sviet patuljaka i što se više uzpinješ, tim ti patuljci više učestavaju, to te više iznenadjuju. Ponajviše se iztiče klekovina ili borić (*Pinus Mughus*) i smrčina (*Juniperus nana*). Deblo klekovine debelo je poput stegna, uzdigne se kad i kad samo na 2 dm, dok joj grane daleko po zemlji plaze, pokrivajući i tajeći mnogu pećinu, škrapu i šupljinu. Tamno njezino zelenilo, dugačke iglice, crvenkasto-zagasita kora, osobito se iztiču. Pod njom nastanio se pokoji *Hieracium*, modrocvjeti *Mulgiedium alpinum*, a osobito se rado tu udomi crvenozrna borovka (*Vaccinium Vitis Idaea*; *Preisselbeere*), od lišaja plućnik (*Cetraria islandica*).

Medju klekovinom probija se stazica, kojoj se trag često zameo, i za to se držasmo Jakova, koji je put dobro poznavao. Kad bi se medju klekovinu zapleo, mučno i težko biizašao, a što je najgore, noge ti i štap propadaju. Ugodno je na nju poleći, kao i na smrčinu, kojoj grane daleko po zemlji plaze. K ovoj dvojici pridružuju se i vrbe: *Salix grandifolia* i *S. Arbuscula*. Prva se uzdiže pojedince i u nizini je povisoko stabalce, nu ovdje patuljast grmić. Druga vrba sa svjetlim, gladkim lišćem raste hrpimice i krasan je ures vapnenih pećina. Cvatućih biljka bijaše malo, jer je većina njih već ocvala bila, nu čim se više uzpinjasmo, tim je flora zanimivijom postajala, tim se više čeda alpinska umnažala.

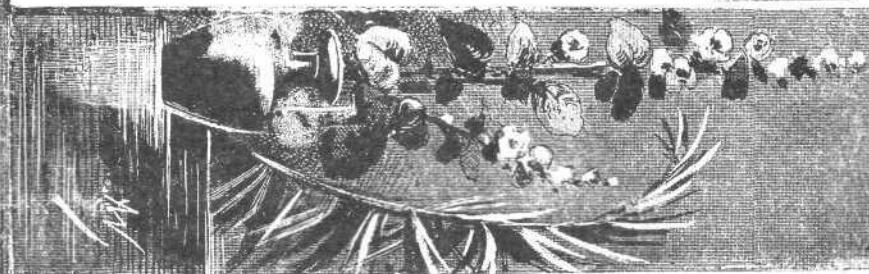
Probiv se preko klekovine, stajasmo pred Gašparjevim hribom, 1416 m visoko. Ovdje ima ogromnih, vapnenih stiena, koje su malo ne biele, a s jedne strane i ponikava, punih velikih survina. Preko zaravanka i klekovine, podjosmo uzbrdice i dodjosmo do mjesta, gdje se razjeziše velike dvice stiene, pukle u otvor poput naravnih

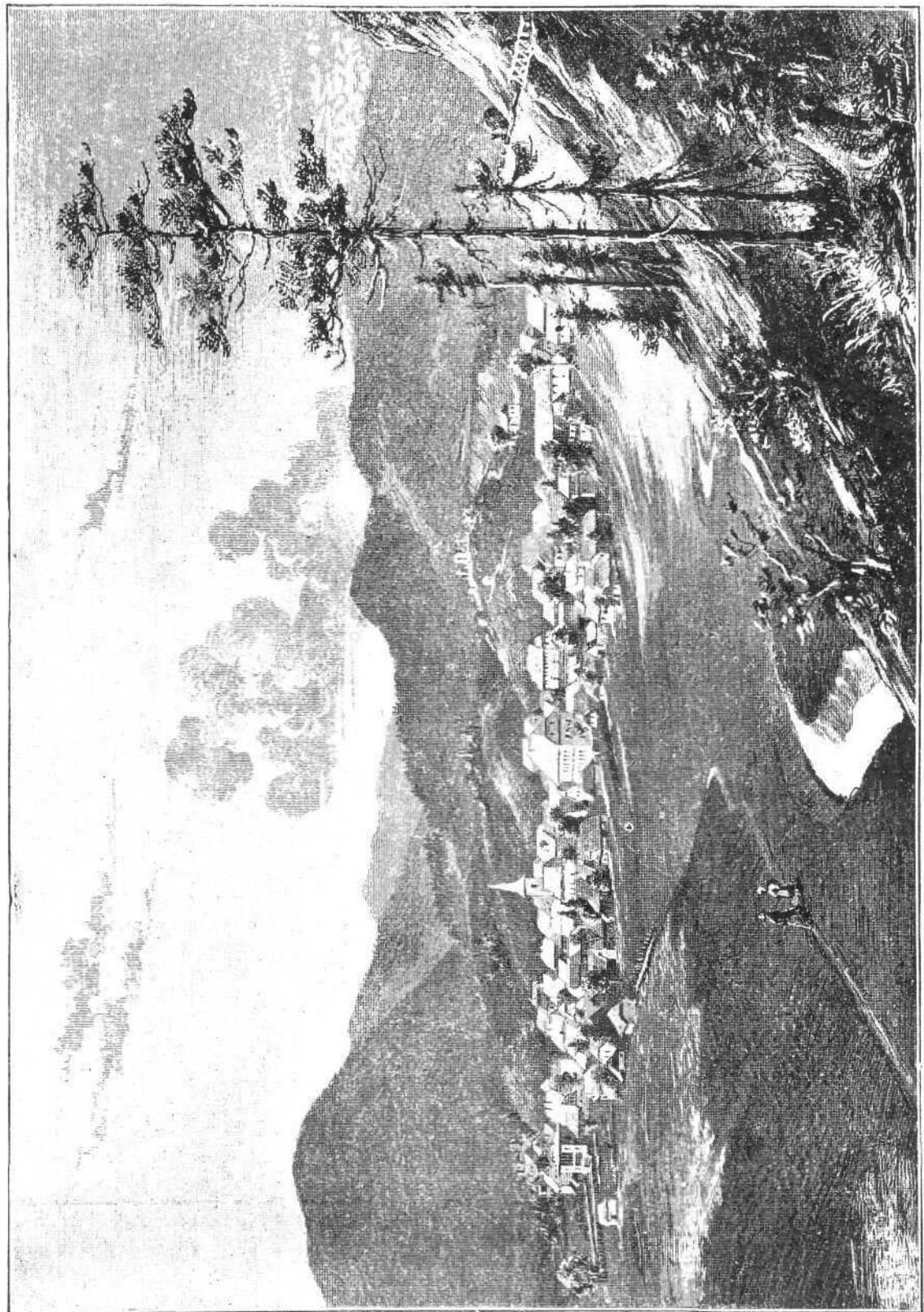

U KOLIBI UGLJARA.

L O K V E.

L O K V E.

vrata, izprane i pune oštrica. Te sam stiene razgledao, ali od cvatućih biljka bijaše u razpuklinama samo *Campanula rotundifolia*, krasnocijeta i riedku *Draba ciliata*. Kad izadjosmo, evo nas na maloj lihadici, koja bijaše bujno izpretkana crvenomodrom *Scabiosa silenae folia*. I Jakova je ta biljka tako očarala, da je jednu hrpu izkopao, u košaru smjestio, dodav, da će ju kod kuće posaditi.

Kada turista ili botanik polazi na alpinske vrhove, tad mu se oko otimlje osobito za dvima alpinkama: za bjelolistom i za gorskim ružom. U istinu te dve biljke veoma su značajne za alpinsku floru; od svakoga jednakoj ljubljene, od svakoga jednakoj cijenjene. Prije koje godine nosili su i u nas bjelolist za klobukom, nu u alpinskim krajevima uviek je jednakoj drag mužku i žensku. Bjelolist je takodjer čedo svjetla i topline, s toga se najradje nastanjuje na iztočnim i zapadnim obroncima visoka briega. I tu na Snježniku nadjosmo nekoliko busića i ovdje je mnogo ljepši i ugledniji, nego li u našoj domovini. Kotur poput mlieka biel, znatno je veći, kadkad kao škuda, a ciela biljka pustenija.

Druga je krasnica gorska ruža, na kojoj se lievkasti, karminasti i sbijeni cvjetci nad tamno-zelenim, sitnim lišćem osobito iztiču. Tko se uzpeo na koji alpinski brieg u lipnju ili srpnju, kad je alpinska flora u svome sjaju, taj utiska gorske ruže ne će nikada zaboraviti, s toga i nije čudo, da je uz bjelolist jednakoj ljubljena i opjevana.

Izašav iz klekovine, opazismo visoko pred nama dva čovjeka, koji okrenuše prama tjemenici. Zanimalo nas tko su i odakle dolaze, nu prije što se dokopasmo najviše tačke već se oni vraćahu i po tom sam znao, da su samo turisti, a ne prirodoslovci, jer se inače ne bi tako brzo vraćali bili. Baš sam uzlazio najtegotnjijim mjestom preko narušena i izprebacana kamenja, kad se sastasmo i pozdravismo. Bijaše jedan gospodin i pratilac.

— Jesu li gospoda možda od planinskog kluba na Rieci?

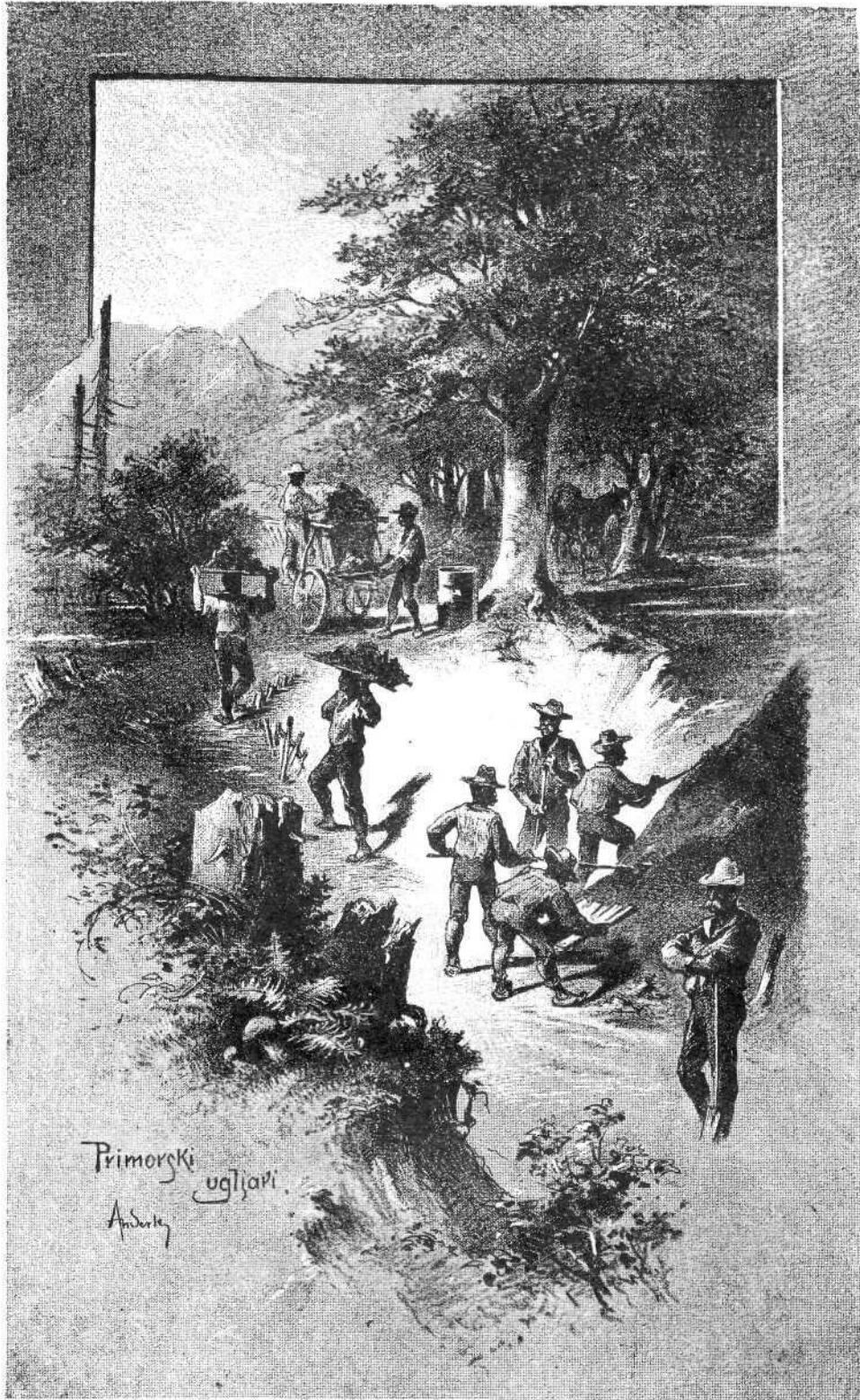
Odvratih, da nisam i tim se razstadosmo; oni podju doviknuv mi Pomoz Bog nizbrdice, a mi lagano napried. Moji su suputnici pobrzah, akoprem valja prama tjemenici lagano uzlaziti. Ja sam išao najlaganje, došao zadnji, ali se i najmanje utudio. Naš Jakov čim se uzpeo, pozdravi krasnom pjesmom slovenske gore.

Sama tjemenica V. Snježnika obrasla je travom, tek prama podnožju počinju stiene i duboke ponikve, u kojima se blistao vječni snieg. Ne trebam ni spominjati, da je mlada družba odmah posjela i zaprosila Jakova, da razveže svežnje, da se hranom i pilom okriepe. Ja sam najprije pozorno razgledao tlo, da vidim kakovim je miljencima božica Flora okrunila visoko tjeme starca Snježnika.

Prvi sam put naočice gledao pravu alpinsku cvjetanu patuljčića, jer u koliko sam se trudio, ne nadjoh ipak biljke, koja bi 2 dm visoko porasla bila. Sve patuljak do patuljka, a za mene nešto osobita, nešto još ne vidjena. Prvi sam put u životu nekoje biljčice medju travom tražio! Na samoj tjemenici nema više klekovine, nema ni povaljenih vrba, tu je carstvo pigmeja.

Biline alpinske flore razlikuju se znatno od biljka u dolinama, nizinama ili po nizkim briegovima. Čim se više uzpinjemo, tim je flora zanimivija. Da se vidi koliko se biljka prama visini mienja, navesti ēu za Snježnik dva tri primjera.

Globularia cordifolia poraste u nizinama 10–12 cm visoko, nu ovdje se uzdigla samo 5–6 cm; vrst zvončike *Phyteuma orbiculare* visoka je 15–30 cm nu tu sam našao dva komada, od kojih je jedan 6.5, drugi samo 4 cm visok. Cvjetne su glavice manje, lišće sitnije, sam cvjet znatno modriji. A *Anthyllis alpestris*, koja znade biti preko 3 dm visoka, uzdiže se ovdje samo na 5 cm, stabljika je kratka, lišće manje, sitnije, uzano, sižući do cvjeta, a cvjet velik i sumporasto žut. Nu evo još jednog zanimivog primjera. Našao sam jedan bjelolist, kojemu lišće cvjet zastire, a u digao se samo 3 cm visoko.

Primorski
ugljari.
Andreev

PRIMORSKI UGLJARI.

Kad sam tako svoje mile patuljke pokupio, medju kojima bijaše i *Oxytropis Jaccini*, druge zabilježio, objesili pred piramidu toplomjer, pridignem se, da razgledam obzorje, što se pred nama širilo. Uzpeo sam se do sada na mnoge visoke glavice, uživao raznolike i daleke vidike, nu takova što nisam do danas video, s toga mi i ostaje 15. dan kolovoza god. 1885, nezaboravnim. Ne znam sam, kako bi vam vidik opisao, ne znam gdje bi počeo, a gdje svršio, a orisati ga tačno, to je upravo nemoguće. Sa nijedne tjemenice nisam gledao tolike planine, toliko brijevica, vrhova, glavica, kao sa Snježnika; to bijaše nepregledno more najraznoličnijih orografskih slika i prilika.

Najprije sam okom svrnuo dalje u Kranjsku, gdje se brijevci osobito izticahu, gledao sam Cirkničko jezero, Cirknicu, Lož, Stari trg i druga mjesta. Divno se iztiču Sulcbaške Alpe, Karavanke, imosantni Triglav, koje sam užhitom pozdravio, a pred njim kao da se nasadio stari ljubljanski grad. Mnoge se doline osobito jasno iztiču, a tu i tamo preljeva se nešto o suncu poput srebrna traka, valjda koja rieka ili druga voda. Okrenuv se prama zapadu, zagledam Istriju, a u njoj naročito siromašnu i golu Čičku zemlju. Učka gora i sva iztočna Istrija vidi se takodjer, ako i ne tako jasno, kao što bi ju gledali prije sunčana izlaza. Gledao sam i naše dično more, gledao Velebit, Kvarnerske otoke Krk, Cres i Lošinj, nu sve to kao kroz maglenu koprenu. Južno iztočno seže oko do glavica Bihaćke krajine, dok ti je cieli Gorski kotar kao na dlanu, nu od mjesta vidismo samo Policu, a omašne grede, što tamo leže, kao da su letve. Mnogi vrhovi u obzoru bijahu osobito jasni, naročito Risnjak, Snježnik, Bjelolasica i Klek. Za jasna dana vide se sa tjemenice i Mletci.

Razgledaš li kraj oko sebe, najprije ti se oko zaustavi na Malom Snježniku (1689 *ni*), na pustum ili travom obraslim mjestima, na visokim stienama, cielim šumama klekovine, na škrapama i ponikvama, zatrpanim vječnim sniegom, na dubokim žliebovima i klancima, što leže medju stienama. Čovjek bi ovđe čitave sate boravio i divnu sliku uživao, što se tu pred njim pruža, pa bi uviek video nešto nova, nešto osobita, to raznoličan je vidik sa Velikoga Snježnika.

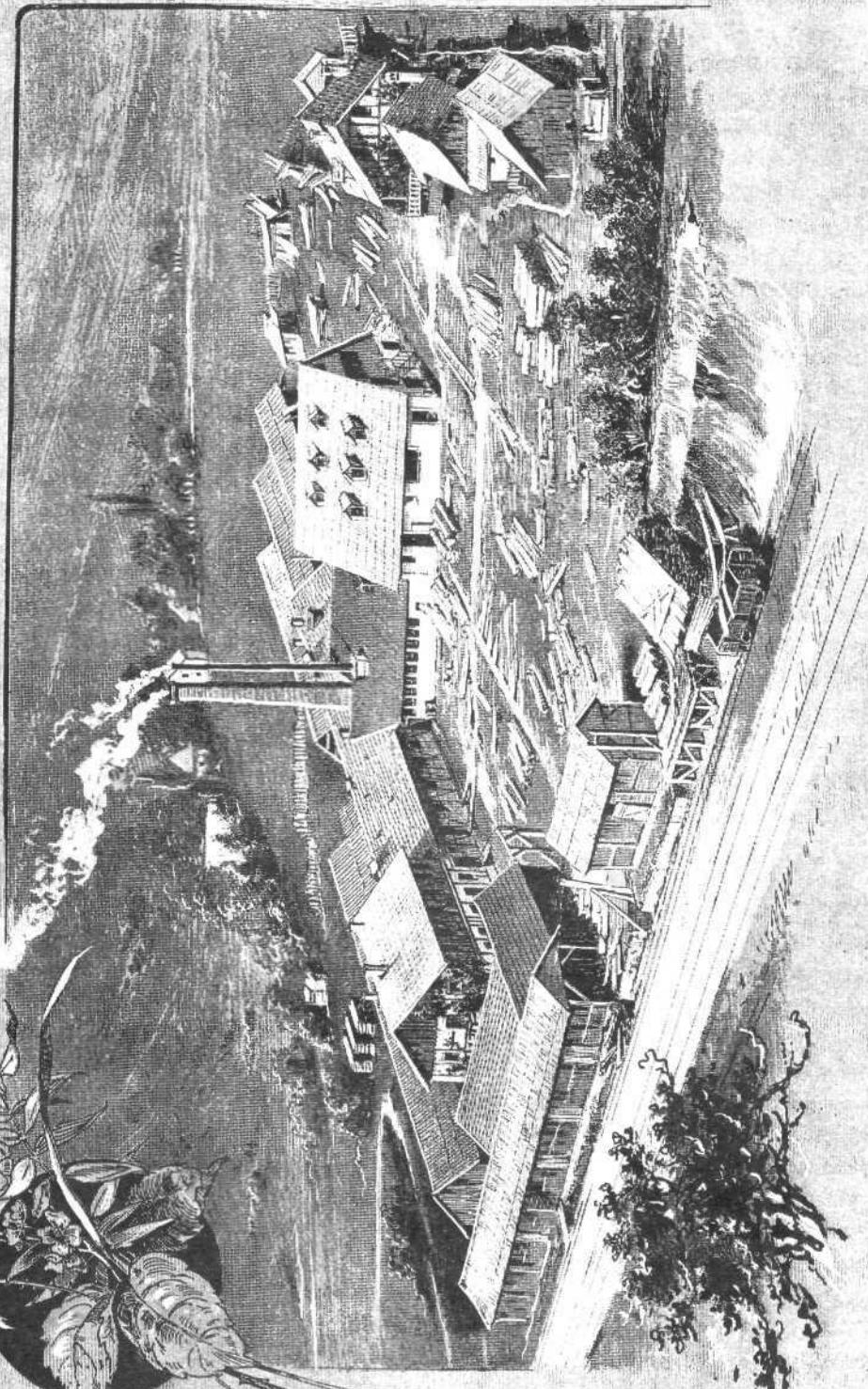
Na najvišoj tački tako je bura duvala, da sam se debelim kaputom zagrnuo, nu koji metar niže, bijaše tiho i mirno i blago nam je sunce u ovoj visini godilo. Toplomjer je u 12 sati pokazivao 7.5° R., dakle upravo toliko, kao u Polici u 7 sati u jutro.

Dok sam u travi ležao i dalekim se vidikom, kojemu ne mogoh segnuti kraja, nasmajdjavao, strjelimice preleti predamnom jedna ptica, koju nisam u prvi mah prepoznao. Proleti i drugi put i sada prepoznam na svoje veliko čudo milu i lakokrilu lastavicu¹). Poslije doleti i druga a napokon i treća, što nas je sve iznenadilo, jer u takovoj visini nisam još nikada video lastavice. Još nas iznenadi jedan sokol, trepteći posve blizu nas, pa onda dva leptira, koja zrakom igrajući se lepršahu; to bijaše sav život, što nas na tjemenici V. Snježnika okružavao. Imali smo sa sobom dva psa, koji najednom počeše lajati, a zamalo razabrali smo jako lajanje iz dubljine. Traži okom simo, traži tamu, kad daleko tamu opazimo stado ovaca, koje izgledahu kao da su po onim travnatim obroncima sniežne pavuljice pale.

Kad smo se odmorili i pjesmom razveselili, popisah imena svih prisutnih, turnuh papirić u praznu bocu i začepiv ju dobro, rekoh Jakovu, da ju stavi medju kamenje pod piramidu, a po tom se spremismo na put i to jugo-zapadnom stranom Snježnika. Ne potraja dugo, kad dodjosmo do prve sniežnice, a malo poslije do druge, gdje me je iznenadila *Bartsia alpina* i *Arabis vochinensis*. Malo dalje razpukle se stiene zatrpane sniegom, iznad kojega veselo titrahu zvončike i druge alpinka. Sada se spuštasmo dugim kamenitim žliebom, a šumom klekovine. Na stienama umnožio se bjelolist

¹ Ne mogu reći, da li bijaše po vrsti crna lastavica, vilarica, rašijika (*Hirundo rustica*, *Ramhschwalbe*) ili pokućarka, bielka, grlasta lastavica (*H. urbica Hausschwalbe*), a moguće, da bijaše i alpinska vrst *H. rupestris*.

TVORNICA ŠKATULJA U VRBOVSKOM.

tako, da je Jakov pravo imao, kad nas upozorio, da ga s ove strane ima znatno više i da je mnogo ljepši. Uz bjelolist osobito se izticao Rhododendron i Achillea Clavennae svojim srebrnatim lišćem i kao mlijeko bielim cvjetom.

Jakov plazio je sa ostalima po pećinama i škrapama, sabirući češerike od klekovine, koje rabe šumari i lugari za razne nakite. Kad smo se riešili pećina, klekovine i smričine, dodjosmo u bukovu šumu, u kojoj je bukva takodjer onakova, kako sam ju za uzlaza opisao. Tu smo se u hlad izvalili, da debeli znoj otaremo i malo odahnemo, a za tim krenusmo prama podnožju Snježnika do jedne ovčarske bajte (Sennhütte). Tu nadjosmo sirara, koji je na klupi čuđio i pušio.

Bajta gradjena je od debala, pokrivena daskama škornicama t. j. takovima, na kojima je kora ostala. U nutri ima nekoliko panjića, to su stolci i sa svake strane onizka, jaka klupa. Usred bajte visi ogroman kotao, u kom se mlijeko vari, a na okolo žlice škorupnjače, miehovi, kabli i kablice, u koje se muze i više brenta, koje bijahu malo ne pune sira. Čim smo posjeli, skine sirar jednu mošnjicu, razveže je, te nas ponudi »skutom« (neslanim sirom), a žednim pokazao kabal, iz kojega su se mogli napiti »žura« (sirutka). Mi smo ga za to počastili slaninom, kruhom i s dvije čaše vina, da mu uzvratimo milo za drago.

Stan ove bajte ima 400 glava ovaca s kojima dolaze iz Bistrice oko Ivanja i ostaju do Male Gospoje. Kroz cielo to vrieme načine 25 centi sira, koji se ponajveć kod kuće razpača. Upitav ga, da li mu u posjete kada dolazi medjed, reče nam, da riedke, nu običan da je gost vuk, koji mu je i ovih dana liepa psa raztrgao. Kako oko Snježnika na daleko i široko zemlja ni za suzu vode ne iztisne, to bi i ovčari stradali, da nema sniega. Ogromnu grudu opazismo i pred bajtom nataknutu na jak kolac, pod kojim bijaše podložen velik kabao, kamo je voda kapala.

Oprostiv se i ovim krajem, krenusmo ponajveć preko šume, dodjosmo na velike livade, po kojima su goveda pasla, udarismo uzbrdice i napokon ugledasmo željno očekivanu Policu, gdje nas je g. šumar objedom ili bolje, večerom dočekao. Prije, nego se uzpesmo do kuće, zaustavi me jedna životinjica, koju sam do sada badava na Velebitu i po drugim alpinskim krajevima domovine tražio. U veliko sam se obradovao; našao sam crnoga alpinskoga daždevjaka (Salamandra atra), kojega poznamo još iz Fužine iz šuma vrha Špičunka. Ovo kod Police sada nam je drugo vjerojatno stanište za ovoga kau ogljen crnoga salamandra.

Ne treba mi spominjati, što vriedi žlica tople juhe, čaša zdrave, pitke vode, kad se čovjek umoran sa daleke ekskurzije povratio. Posjedosmo za stol, da po domaće blaguјemo, a k nama se pridruže i šumareve kćerke, gdjice Milka i Ivka. U razgovoru razbrasmo na jednom zvukove glasbila, odao se ariston. Polica i ariston, u istinu nešto čudna, nu za tako zabitan kraj i nešto nuždna, jer gdje ima krasna spola, tu se i pleše.

Gospodjica Milka ustane i udvorno reče: »Mi imamo ovdje i ariston, mi prigodno naročito za blagdana i plešemo, pa bi nam drago bilo, ako nas gospoda kojim plesom usreće.«

— »Hvala Vam liepa gospodjice, ali ja ne plešem.«

— »Vi da ne plešete; gospodin Hirc; vi da ne znate plesati, to nije moguće; Vi ste valjda jako umoran!«

— »Ne znam plesati gospodjice, zato izvinite, inače od srca rado.«

— »Živila, živio ples! uzklikne prijatelj šumar, kojemu su noge već zatitrare bile i koji je na daleku ekskurziju i zaboravio bio, nu za to je šumar, a kao takav ne smije da bude umoran.«

Sjedeći još neko vrieme za stolom, upitam kuće-domaćinu, da li je u Polici zima jaka i što u zimsko doba radi. Reče, da je zima i jaka i dugotrajna, nu da ima uviek posla i ponosom mi pokaza na stiene svoje sobe. Meni je oko o neke predmete, čim

sam u sobu stupio, zapelo, nu nisam znao, da to šumar sam radi. Sad mi bijaše jasno, čemu mu rabe onolike češerike od klekovine; sve se to potroši u zimi. Ima na stienama okvira, koje je pilicom sam izradio i onda ih obložio lјuskama češerike od jele i smreke, a obrubio razpolovljenim češerikama klekovine. Ima tu i liepa košara tako urešena, dapače i carnisse za zastore. Po stienama vise rogovi od srnjaka, a ima i drugih predmeta. G. M. podje u svoju pisarnu, pa nam doneće komad tisovine, nad kojom mu se oko kriesilo, jer bijaše jedra i zdrava, te nam pripovedao, kako će on to preko zime piliti, raspad, rezuckati — »i tako mi gospodine prolazi vrieme, a osim toga imam posla u gori, idem u lov, u Klanu, Tršće ili koje bližnje mjesto.«

Pred šumarskom kućom ima shod sa klupama, a na okolo malen vrt, u kojem je tek krumpir sa graškom cvao; tu se uzdižu i mlade smreke. Kud okom svrneš brieg do briega, vrh do vrha, na okolo šuma, sve gora, nigdje sela, niti priselka, nigdje kuće, do ovih u Polici, pa ipak i u tako zabitnu mjestu ljudi živu, i živu zadovoljno.

Poslie svršene večere i razgovora podjosmo u krčmicu na ples. Naš Jakov počeo odmah kretati aristonom Ja sam sa šumarom M. posjeo u kut i gledao kako mladići veselo i lako plešu, kao da ne bijahu na Snježniku, nu krv je mlada, živa, tielo lako i spretno. Poslie pol noći krenusmo kući, a rano jutrom put daleka Tršća Mali šumarev »Pik« imao je u šumi mnogo posla, neprestance je lajao i gonio. Na jednom mjestu lievo od ceste digne dvie srne, koje se nisu jako uplašile, jer lagano skačući, podjoše dalje. Na drugom kraju šume izlete dvie kokoške (Haselhuhn).

Prvi sam put u životu očutio, da me sile ostavljavaju, malaksao sam i pobojao se, da ne će do Tršća doći, išao sam i driemao i svaki bi se čas prenuo, kad bi šuštao. U nogama kao da su mravci, a cielo tielo slabo, tako slabo, da je od slabine padalo. Sjedoh na jedan panj, šumar mi podao bocu, da gutnem kaplju vina. Htio sam prigrizti malo kruha, ali grlo suho, ne mogu da zalogaj okvasim i da ga gutnem. Uprem se i podjem opet dalje, dižući težko lomne noge. Došao na vrh nepoznat čovjek. Upita nas kud idemo, a kad je čuo, da putujemo put Tršća, doda, da i on tamo ide i da je iz Police. Reče nam još, da putujući lako ide, jela da ne uzimlje puno sobom i da sada nije nego dva tvrdo kuhana jaja sobom ponio. Na ta jaja padaju mi zubi, nu ipak mu nisam mogao reći, da mi jedno bar da ili proda. Još bi sjedio bio i odmarao se, nu sladko moje počivanje prekine upravo ovaj čovjek, uzev moj svežanj sa biljem, da mi olakoti put. Podje priečcem veoma hitro. Prijatelj šumar lako ga sliedio, jer se nije toliko utudio, nu meni bijaše to koracanje preko korienja, o koje sam se spoticao, veoma mučno. Išli smo tako brzo, da sam mislio duša će mi na usta, pa da tu trku prekinem, sustanem hotomice. Za uru dodjosmo do jedne bajte nalik onoj pod Snježnikom, samo što ju je gospodar smrekovim granjem pokrio. Pred kolibom posjedosmo svaki na svoju kladu, te se obradovasmo juhi, što nam je planinka ponudila. Tu juhu premda je malo zaudarala, posrkasmo kao za okladu. Doneće nam po litre vina, nu ja sam pustio i vino i družtvu, izvalio se u hlad na zemlju i tu zaspao kao top, dok me ne probudiše, da idemo dalje. Prispjev u Tršće, tamo sam kod sudruga K. poobjedovao, a za tim se spustio preko Kraljeva vrha u Plešće, od kuda se popeljah poslie 5. ure u Brod, kamo sam u 10 sati na večer stignuo i dva se dana tu odmarao u starom Zrinjskom gradu. Dne 19. kolovoza krenem u Delnice i vlakom u Bakar do obiteljskoga ognjišta.

